

χρειάζεται στο σημείο αυτό μεγάλη προσοχή για να μὴν ξεπέσει σὲ συνηθισμένο προπαγανδιστικό κήρυγμα.

Ὁ «Γήταυρος» εἶναι τὸ πρῶτο δημιούργημα τῆς Ρωμαϊκῆς σοσιαλιστικῆς λογοτεχνίας. Μὲ τὸ ἔργο αὐτὸ ὁ κ. Γκόλφης δὲ στάθηκε μόνον ὁ πρῶτος κοινωνικὸς ἀπόστολος στὸν τόπο μας, παρὰ μᾶς ἔδωκε καὶ ἓνα ἀληθινὸ δράμα, βασισμένο πάνω στοὺς κανόνες τῆς τέχνης, ζωογονημένο ἀπὸ μιὰ θαυμάσια, δροσάτη, ἀντίρρηση κοινωνικῆς προῆς. Ὁ κ. Γκόλφης, πολλὸ νέος σὰν ἔγραφε τὸ «Γήταυρος», ἔδειξε στοὺς νέους τὸ δρόμο πὺν εἶχανε νὰκολουθήσουνε. Ἄν αὐτοὶ δὲ θελήσανε ἢ δὲν μπορέσανε νὰ τὸν ἀκολουθήσουνε, κρίμα στοὺς νέους. Ὅσο γιὰ τοὺς ἐργάτες, πὺν σήμερα δὲν περιορίζονται, ὅπως ὁ Σταῦρος, νὰ ζητήσουνε ἐλάττωσι τῶν ὥρων τῆς δουλειᾶς, παρὰ ἐπιδιώκουνε τὴν κατάκτησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας γιὰ νὰ πραγματοποιήσουνε καὶ αὐτοὶ μὲ τὴ σειρά τους τὴν ἱστορικὴ τους ἀποστολή, αὐτοὶ ὡς μὴν ξεχνᾶνε ἐκείνους, πὺν σὲ ἐποχὴ γενικῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀπονείας, ὑψώσανε πρῶτοι τὴ φωνή, γιὰ νὰ τόνίσουνε τὰ δικαιώματα τῆς τάξεως τους.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ

ΣΟΛΟΙΚΙΣΜΟΙ ΕΠΙΣΗΜΟΙ

Ὅσο καὶ ἂν εἴμαστε συνηθισμένοι μὲ τὸ τραγελαφικὸ λεχτικὸ τῶν κυβερνητικῶν ἐγγράφων, ὁμολογοῦμε πὺς δὲν περιμέναμε τέτιο σόλοικο καὶ ἀπειρόκαλο κατασκευάσμα, καθὼς τὸν ἐναρχτήριο λόγο τῆς Βουλῆς, πὺν συναρμολόγησε ἡ ἐνωμένη ἡμιμάθεια τῶν ὑπουργῶν.

Σολοικισμοὶ εἶναι οἱ ἑξῆς :

1. *Τῶν χωρῶν τῶν ἀρετὶ ἀνακτησασῶν τὴν ἐλευθερίαν του.* Ἐπρεπε *τὴν ἐλευθερίαν των.*
2. *Τὰ ὄρια χαράσσονται ἐκ τῶν γεγονότων.* Ἐπρεπε *ὕπὸ τῶν γεγονότων.*
3. *Μίσσηγηθήσεται.* Βαρβαρότατο. Ἐπρεπε *εἰσηγήσεται.*
4. *Εἰσηγηθήσεται τῶν μέτρων.* Πὺν βρέθηκε ἀφτὴ ἡ γενική; Εἶναι γνωστὸ πὺς κάθε ἀστοχειώτος καταφρονεῖ τὴν αἰτιατικὴ ὡς φτωχὴ καὶ καθημαξενμένη (ἔτσι, νομίζουμε, ἔλεγε τὰ συνηθισμένα ὁ μακαρίτης Κόντος). Μιὰ φορὰ λάβαμε ἓνα γράμμα μὲ, ἀπάνου κάτου, τέτια σύνταξη: Λαμβάνομεν τῆς τιμῆς νὰ πληροφορησώμεν ὑμῶν ὅτι ἀνεγνώσαμεν τῶν διβλίων ὑμῶν σὺν πολλῇ εὐχαριστήσεως κτλ.
5. *Ἀπροσκόπτως.* Ἐπρεπε *ἀπροσκόπως.*
6. *Τῶν κοινῶν ἡμῶν καὶ τῶν Συμμάχων συμφερόντων.* Ἐπρεπε *ἡμῶν καὶ τοῖς Συμμάχοις.*
7. *Ἐπισπᾶσει τὴν πεποίθησιν.* Ἐπρεπε *ἐπισπάσεται.*
8. *Καθιστῶσιν ἐγκαρδίους σχέσεις.* Ἐπρεπε *ἐγκαρδίους τὰς σχέσεις.*

Ἐννοεῖται πὺς, ὅταν ὁ μισογραμματισμένος καταπιάνεται νὰ ἑλληνίσῃ τόσο βαθιά, εἶναι ἀναπόφευγο νὰ πέσει καὶ σὲ ἀπειροκαλία, du sublime au ridicule. Γιαφτὸ μᾶς ξεφούρτισαν καὶ τὰ ἀνακτισασῶν καὶ συνηχισασῶν (!) καὶ μερικὰ ἄλλα.

Τώρα ὅμως ἔρχεται καὶ ἓνα ἀρκετὰ σοβαρὸ ζήτη-

μα. Ἄφτοι οἱ κύριοι, οἱ συντάχτες τοῦ ἐναρχτηρίου λόγου, εἶναι νὰ καταπιαστοῦν τὸ ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα. Πὺς θὰν τὸ κατορθώσουν, ἀφοῦ δὲν ἔχουν ἰδέα τῆς ἰδέας ἀπὸ γράμματα; Ἄς ἐλλίσουμε πὺς θὰ βάλλει τὸ χέρι του (ἂν ἔχει) τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Α. Π.

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀκούσθηκε τελευταία στὸ φιλολογικὸ κόσμον, πὺς τὸ Ἀριστεῖο γιὰ τὰ Γράμματα, τούτη τὴ χρονιά, θὰ τὸ πάρει καὶ πάλι ποιητῆς. Ψιθυρίστηκε μάλιστα, πὺς ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη στὴν Ἀκαδημία ν' ἀντιπροσωπεύεται καὶ ἡ σάτυρα, οἱ γνώμες πέφτουνε στὴν ἐκλογὴ τοῦ ὑποφαινόμενου. Ἔτσι, γιὰ νὰποφύγουμε τέτοια δυστυχία, προσβολὴ καὶ σφοδρά, ἐμεῖς, ὁ Πικραγκάθης, ἀναγκάζομαστε γιὰ τὴν ὥρα νὰ πάψουμε νὰ γράφουμε τὰ ἐπιγράμματα μᾶς σὲ στίχους, καὶ περιορίζομαστε στὴν ἀκόλουθη πεζολογία.

Οἱ ἱμπεριαλιστὲς τῆς Εὐρώπης, σὰ χρειαστήκανε τὶς λαϊκὲς μάξες γιὰ τὸ μεγάλο μακελιό, τοὺς εἶπαν πὺς ὁ πόλεμος γίνεται γιὰ δημοκρατικὰ ἰδεώδη. Ἔτσι καὶ σὲ μᾶς, οἱ ὁπαδοὶ τῆς μιχτῆς γλώσσας, σὰ χρειαστήκανε, μὲ κάθε θυσία, ν' ἀποκτήσουνε κοινὴ γνώμη, πὺν νὰ τοὺς ἀκολουθεῖ, (ἀδιάφορο ἂν δὲν τὸ καταφέρανε), εἶπαν πὺς ὁ ἀγῶνας τους γίνεται γιὰ «δημοκρατοποίηση τῆς παιδείας».

Τὸ τ'Εθνικὸ Ἀριστεῖο τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν κατάντησε τὸ χρυσὸ γαλόνι τῆς φιλολογικῆς ἀποστρατείας. Ἀπαράλλαχτα σὰν τὸ γαλόνι τοῦ ὑποστράτηγου στοὺς γεροσυνταγματάρχες, πὺν φεύγουνε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία γι ἀνικανότητα.

Στὶς παλιὲς θεατρικὲς παράστασεις, ὕστερ' ἀπὸ ἓνα περιπετειώδικο καὶ λιγωμένο δράμα, βάζανε κατόπι, γιὰ στερεὴ ἐντύπωση, καὶ μιὰ ξεκαρδιστικὴ κωμωδία. Ἔτσι καὶ ὁ γνωστὸς συγγραφέας κ. Τυμφηστός, στὸ τελευταῖο του ἐρωτικὸ ρομάντζο: «Ἡ ὥρα τῶν Πέραν» ἔβαλε στὸ τέλος, ἀντὶς γιὰ κωμωδία, ἓνα γλωσσολογικὸ ἐπίλογο.

Μὲ τὴν τελευταία πολιτικὴ μεταβολή, ἔγινε καὶ ἡ ἀκόλουθη ἀλλαγὴ. Ἡ ἐφημερίδα «Πατρίδα» ἐνῶ προτῆρα ἔβρισκε ὅλα τὰ πάντα ὠραία, θαυμαστά, ἔξοχα καὶ ὑπέροχα, τώρα τίποτα, συστηματικά, δὲν τῆς ἀρέσει. Κι ἀντίθετα ἡ ἐφημερίδα «Καθημερινή», ἐνῶ προτῆρα εἶρισκε τὸ καθεστὶ φοβερό, τρομερό, τυραννικὸ καὶ ἀπαίσιο, τώρα ὅλα τὰ πάντα, συστηματικά, τῆς ἀρέσουνε... Γιὰ ὅσους δὲν μποροῦνε νὰ ξεδιαλύνουνε τὸ μυστήριον, κάνουμε τὴν ἀκόλουθη ἀποκάλυψη. Ὑστερ' ἀπὸ τὶς ἐκλογές, ὅλοι οἱ συντάχτες τῆς «Πατρίδας», πὺν εἶχανε συνηθισμένοι νὰ γράφουν ἐνθουσιαστικὰ θούρια καὶ δοξαστικὰ τροπάρια, μετατεθήκανε στὴ σύνταξη τῆς «Καθημερινῆς», καὶ οἱ συντάχτες τῆς «Καθημερινῆς» συνηθισμένοι νὰ κλαῖνε καὶ νὰ θρηνηλοῦνε ὀλοένα, πήγανε στὴ σύνταξη τῆς «Πατρίδας». Ἔτσι τὰναγνωστικὸ κοινὸ πὺν

που όλο και ζυγώνει. 'Η κόρη του, ή 'Αννούλα, από τὸ φόβο της πέφτει νεκρή. 'Ο άμαρτωλός Φιντής, σὲ μιὰ τραγική στιγμή, που άποτελεῖ τὴν κάθαρση τοῦ ἔργου, πληρώνει τὶς άμαρτίες του, τὴ σκληράδα του πρὸς τοὺς ἑργάτες του, μὲ τὴν καταστροφή σὲ ὅ,τι ἔχει πολυτιμότερο, στὰ πιὸ άγαπημένα του πρόσωπα στὴν περιουσία του.

Ο Γήταυρος που τὸν ἔγραψε ὁ κ. Γκόλφης, πολὺ νέος, εἶναι ἕνα ἀληθινὸ δράμα. Ἔργο μὲ μυθο πλὺλ, μὲ πλοκή, μὲ κάθαρση, βασισμένο πάνω σὲ μιὰ ὀρισμένη κοσμοθεωρία, εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα ἔργα τῆς σκη- νῆς μας, που τὰ γέννησε μιὰ ἀγνή δραματικὴ οἰανθε- σι. 'Ο κ. Γκόλφης εἶδε τὴ μεγάλη τραγωδία τῆς ζω- ῆς τοῦ ἑργάτη καὶ πόνεσε, καὶ τὸν πόνο του μας εἰ- ἔδωκε σὲ ζωηρὲς σκηνὲς μὲ μιὰ τραγικὴ λιτότητα, που θυμίζει τὸ Αἰσχύλειο θέατρο. Ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἔργο πρόσωπα ζωντανά, χαραχτῆρες ἀληθι- νούς που ἔρχονται σὲ σύγκρουση καὶ ἀφίρουνε νὰ ξε- πεταχτεῖ ἡ δραματικὴ σπῖθα. 'Ο Φιντής, ὁ τύπος ο παρελθόντος τοῦ σκληροῦ πλουτοκράτη, ὁ ἀνθρωπι- στῆς γιός του, τὸ αἰθέριο πλάσμα, ἡ ἀδερφή του 'Αν- νούλα, καὶ ἀκόμα ἡ γιαγιά, μιὰ γριά που συμβολίζει τὸ παλιό, τὸ ἀγαθὸ σπῖτι, ποὺ κρυβε μιὰ φορὰ τὴν ἀληθι- νὴ εὐτυχία. Ἡ δραματικὴ πράξη, παρμένη ἀπὸ τὴ ζωὴ, σφιχτοδεμένη μὲ τὴν κοινωνικὴ ἰδέα, μᾶς δίνει τὸ δράμα. Οὔτε μπορεῖ νὰ γίνη καὶ ἀλιώτικα. Στὸ ἀ- ληθινὸ ἔργο τῆς τέχνης πράξη καὶ ἰδέα γεννιούνται μαζί καὶ εἶναι ἀχώριστα. Πλάνη πὼς οἱ μεγάλοι δρα- ματικοὶ κοιτάζανε νὰ ποδώσουνε τὴ ζωὴ μόνο δίχως ν' ἀποβλέψουνε σὲ καμιά ἰδέα. Ἡ ἰδέα ὑπάρχει μέσα μας, τὴν ζοῦμε, καὶ αὐτὴ σὲ κάθε καλλιτεχνικὴ μας ἐνέργεια μᾶς ἐμπνέει καὶ μᾶς ὁδηγεῖ, αὐτὴ μᾶς το- ποθετεῖ ὀθελὰ καὶ ἀσυνειδητὰ σὲ μιὰ ὀρισμένη θέση γιὰ νὰ ἰδοῦμε τὴ ζωὴ που παρελαύνει. Δίχως ὀρισμέ- νη ἰδέα δὲν μπορεῖς νὰ ἰδεῖς τὴ ζωὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ κάθε μεγάλο ἔργο τέχνης βγαίνει καὶ ὀρισμένη κοσμο- θεωρία.

Μὲ αὐτὰ ὅλα δὲ θὰ ἰσχυριστοῦμε πὼς τὸ ἔργο τοῦ κ. Γκόλφης, ἔργο μάλιστα τῆς νεανικῆς του ἡλικίας, εἶναι ἀναμάρτητο. 'Ο Φιντής παρουσιάζεται ἀλίγυ- στα ἀνθρώπος, ὅχι σὰν ἄνθρωπος παρμένος ἀπὸ τὴ ζωὴ παρὰ σὰν ἕνας τύπος κατὰ παράδοση δημιουργημέ- νος. Δὲ συγκινιέται οὔτε ὅταν ὁ μηχανικός του τοῦ προσηγγέλλει πὼς τὰ καζάνια εἶναι ἔτοιμα νὰ σπᾶ- σουνε, δὲ συγκινιέται οὔτε καὶ ὅταν ἀκούει τὴ φοιχτὴ καταστροφῆς. Μὰ τὸ τραγικὸ πρόσωπο, γιὰ νὰ μᾶς κινήσει τὴ συμπάθεια που ἐπιδιώκει ἡ τέχνη, δὲν πρέ- πει νὰ εἶναι σκληρό, συνειδητὰ σκληρό. Πρέπει νὰ εἶναι τὸ θῦμα τῆς ἀνάγκης, τῆς μοίρας, μιᾶς ὀρισμέ- νης πίεσης, που ἄλπεσε καὶ δὲν μπόρεσε νὰ τὴν δα- μάσει, μᾶς πάλης εἴτε πρὸς τὸ περιβάλλο, εἴτε καὶ πρὸς τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Τότε καὶ στὴ δυστυχία του τὸνὲ συμπονοῦμε, τὴ σκληράδα του τὴν ἐλεεινο- λογοῦμε. 'Ο κ. Γκόλφης, ἀπὸ ὑπερβολικὸ βέβαια ζῆ- λο, ἀντὶ νὰ μᾶς δώσει ἕνα πρόσωπο τραγικὸ, μᾶς ἔ- δωσε ἕνα πρόσωπο ὀδελυρό, που ἡ συνειδησή μας τὸ ἀποκρούει ἀπόλυτα. Ἀδιάφορο ἂν ἡ ζωὴ μᾶς παρέ- χει τέτοιους τύπους, καὶ μᾶς παρέχει βέβαια. Ἐμεῖς δὲ θὰ διαλέξουμε τοὺς ὀδελυρούς, μὰ τοὺς ἀληθινὰ τραγικούς, που παλεύουνε πρὸς τὸ κακό, μὰ στέκουν- ται ἀνίκανοι νὰ τὸ νικήσουνε, μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ὀ-

ποπτεύονται τὸ κακό που σκορποῦνε, καὶ τότε γί- νονται πιὸ τραγικοί. Γι' αὐτὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Σταύ- ρου τὸ βρῖσκουμε πιὸ ἀληθινό, μὰ λιγάκι ρομαντικὸ. Ἴσως νὰ δικιολογιέται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ. Σήμερα ἕνας ἄλλος στὴ θέση του, καὶ μὲ τὶς ἐδῆες του, δὲ θάφευ- γε ἀπὸ τὸν τόπο του. Θὰ ἔμενε, καὶ θὰ προσπαθοῦσε νὰ φωτίσει τὸ λαὸ γιὰ τὸ δίκιο του. Ἔτσι καὶ ἡ 'Αν- νούλα, τὸ αἰθέριο αὐτὸ πλάσμα, που θέλει νὰ ζεῖ πάνω στα δέντρα μὲ τὰ πουλιά καὶ τὰ κουκουδία, φα- νεται ἕνας τύπος περισσότερο παθολογικός. Ὑπάρχει καὶ γιὰ τὴ γυναῖκα τὴν ἰοευλογα, ἕνα πεδίο γιὰ νὰ κῆσει πιο θετικὰ καὶ πιο ἀφέλιμα. Νὰ δουλέψει γιὰ νὰ κάνει τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων καλύτερη, νὰ ζῆσει κά- τω στὴ γῆς, ὅχι πάνω στα δέντρα. Ἡ ζωὴ περῶσε πᾶν ἀπὸ τὴ ρωμαντικὴ περιόδο καὶ εἶναι θετικὴ σὲ ὅ- λες τὶς ἐκδηλώσεις της. Ο ἀνθρώπος πρέπει νὰ εἶναι θετικός, δίχως αὐτὸ νὰ τὸν ἐμποδίζει νὰ κυνηγᾷ τὰ πιὸ ἀψηλά ἰδανικά. Ὁ ἀρρωστος αὐτὸς ρωμαντισμός που μας ἀνεβάξει στὰ δέντρα, ἀπομακρυνοντάς μας ἀπὸ τὴ γῆς, εἶναι ἡ πιὸ καλητεριὴ ὑπηρεσία που θὰ μπορούσαμε νὰ προσφέρουμε στους ἀστούς. Ἡ κά- πως ρωμαντικὰ αὐτὴ ἀντίληψη, πρέπει νὰ ποδοθεῖ στὴν ἐποχὴ που γράφτηκε τὸ ἔργο. ἔπανε γιὰ τὸν τόπο μας τότε ἡ ἐποχὴ τοῦ θεωρητικῦ σοσιαλισμοῦ, καὶ χρειάζεταν ὁ θετικὸς νοῦς τοῦ συγγραφέα καὶ ἡ ἐ- πιστημονικὴ γνώση τῶν πραγμάτων, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐμποδίσει σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ τὴν ἐπίδρασή του. Ἀκόμα δὲ φαίνεται, πὼς μέσα σὲ τέτια τυραννικὴ, ἀ- σφυκτικὴ ἀτμοσφαῖρα, ὅπως εἶναι τὸ σπῖτι τοῦ Φιντή, μπορέσανε νὰ αναπτυχθῶνε τέτια λουλούδια, σὰν πὸ Σταύρο καὶ τὴν 'Αννούλα. Γιατὶ ἐκεῖ μέσα ὅλοι εἶναι καλοί, ἐξὸν ἀπὸ τὸ Φιντή. Ὑπάρχει βέβαια ἕνα πρό- σωπο που λανθάνει. Εἶναι ἡ πεθαμένη μητέ- ρα. Ἴσως αὐτὴ νὰ εἶναι ὁ κηπουρὸς που φύτεψε αὐ- τὰ τὰ σπάνια λουλούδια, μὰ ἡ ἐπίδρασή της δὲ δια- γράφεται καθαρὰ, οὔτε θὰ ἔφτανε αὐτὴ μόνη νὰ ἐρ- μηνέψει τὸ φαινόμενο τῆς ὥραίας αὐτῆς δημιουρ- γίας. Ὅπως καὶ ἂν εἶναι, ὅλα τὰ πρόσωπα κινοῦνται μέσα σὲ μιὰ ἀληθινὰ δραματικὴ ἀτμοσφαῖρα, που παίρνει κάποτε ἕνα χρῶμα Ἱψενικό. Μόνο που ἡ δεύ- τερη ἀναχώρηση τοῦ Σταύρου δὲ δένεται μὲ τὴν κα- ταστροφή τῆς φάμπρικας, παρὰ μόνο χρονολογικά. Καὶ τὰ δύο δηλαδὴ γεγονότα γίνονται τὴν ἴδια στιγμή. Ἄν πετύχαινε ὁ συγγραφέας νὰ δημιουργή- σει ἕναν ἐσωτερικὸ σύνδεσμο ἀνάμεσά τους, ὥστε ἡ καταστροφὴ νὰ ἐπέλθει σὰν κάτι φυσικὸ, ἀφοῦ ὁ Σταύρος τὴν πρόβλεψε, τὴν προέβλεπε, καὶ πάλαιψε τοῦ κακοῦ νὰ τὴν προλάβει, τότε ἡ σκηνὴ αὐτὴ, ἡ τό- σο δραματικὴ, θὰ χάριζε στὸ ἔργο ἕναν τόνο ἀπείρα τραγικώτερο. Τώρα, ὅσο γιὰ τὸ διάλογο, θὰ ἔπρεπε νὰ παρατηρήσουμε πὼς ὁ κ. Γκόλφης, ἴσως γιὰ νὰ κάνει τὰ νοήματα πιὸ χτυπητά, πιὸ ἐκτυπα, νὰ ποῦ- με, ἄφησε τὰ πρόσωπά του νὰ ρητορεύουνε λιγάκι. Μάταιος κόπος. Ἡ ἰδέα, ὅταν τὴν ὑποβοηθοῦνε τὰ γεγονότα, μιλάει καθαρὰ, δίχως τὰ πρόσωπα νὰ βρῖ- σκονται στὴν ἀνάγκη νὰ ρητορεύουνε γιὰ νὰ τὴν ἐ σαφηνίσουνε. Οἱ σύντομες φρασσοῦλες, οἱ ἀρπαχτῆς λέξεις, οἱ κομμένες ἐννοιες, τὰ μισοειπωμένα καὶ τὰ ὑπονοούμενα, μιλοῦνε βαρύτερα καὶ σαφέστερα στὴν ψυχὴ, ὅταν ὁ συγγραφέας ἔχει φροντίσει νὰ δημιουρ- γήσει τὸν ἀπαιτούμενο φωτισμὸ, τὴν ἀνάλογη ἀτμο- σφαῖρα. Στὰ κοινωνικὰ μάλιστα ἔργα ὁ διάλογος

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

"Ο ΓΗΤΑΥΡΟΣ,, ΤΟΥ ΓΚΟΛΦΗ

"Οποιος θά είχε την περιέργεια να γνωρίσει πώς άρχισε ή θεωρητική συζήτηση πάνω στο κοινωνικό ζήτημα της Ελλάδας, πρέπει να ανατρέξει και γι' αυτό το ζήτημα στις σελίδες του «Νουμά» της χρονιάς του 1907. Νατσιοναλιστές και σοσιαλιστές τότε δώσανε την πρώτη μάχη αναμεταξύ τους σε καθαρά επιστημονικό επίπεδο. Είτανε ή πρώτη φορά που άρχιζε να συζητιέται και στον τόπο μας το παγκόσμιο κοινωνικό ζήτημα με τρόπο επιστημονικό, με επιχειρήματα παρμένα από ειδικά συγράμματα, μακριά από κάθε πατριωτική, φορμαρισμένη φαφλαταρία, κι από κάθε ουτοπιστική, χριστιανική, φιλανθρωπική, παραδομένη αντίληψη. Η συζήτηση στάθηκε φωτεινή, κι ο απόρος των νέων ιδεών, που για πρώτη φορά ρηχνότανε στη διψασμένη γής, αποδείχτηκε γόνιμος. Αδιάφορο αν το νέο κήρυγμα, που ένδιαιφερε από πάντων τις μάζες, βοήθησε ή όχι την ψυχή τους. Για να βλαστήσει τέτοιος σπόρος χρειάζονται κ' οι αναγκαίοι υλικοί όροι, που τους δημιουργεί ή οικονομική εξέλιξη. κι αυτοί, μέσα στη στενή, πατριαρχική, γεωργική πολιτεία μας τότε μόλις είχαν αρχίσει να δημιουργούνται. Χρειάζότανε να στικτοποιηθεί ή κοινωνία μας για να μπει στο βαθύτερο νόημα των νέων ζηουγιάτων που μ'ας στέλνανε από τη Γερμανία ο Κ. Χατζόπουλος κ' οι άλλοι συναγωνιστές του. Μία αν οι μάζες μείνανε άσυχνίστες, δε λείψανε και κάμποσα πνεύματα που ανήλθανε, έσυνθηκα, στοργήκα, να ποός το καινούριο φώς και δεχτήκανε τη φρεγγυβολιά του. Ο Γκόλφης, ο Ταγκόπουλος, άσέως μάλιστα από τόνο, ποιός περισσότερο, ποιός λιγότερο. Έγώ από τη συζήτηση αυτή πήρα την άφορητή να χωράω τις γραμμές που ακολουθώ σταθερά ως σήμερα. Βέβαια προϋπήρχε ή προδιάθεση, ή απαραίτητη ψυχική κλίση προς το καινούριο ιδανικό που άνοιγότανε πλατύ, φωτεινό, μπροστά στα έκπληκτα μάτια μας. Η συζήτηση εκείνη μπόρεσε να μεταβάλλει το άσυνείδητο που κοιμότανε μέσα μας σε συνειδητό. Είπατε βέβαια κι από πρώτα σοσιαλιστές από υπνηλία κλίση, από ένα ξεχειλίσια ανθρωπισμού. Μα γοφιάζότανε και το επιστημονικό σφός για να μ'ας ύψώσει το συσικά τυφλό αίστημα της κοινωνικής συμπάθειας και άλληλεγγύης στην προσιωπή μας κορούς θετικής αλήθειας, που βάση της ένε: τη λογική και την έπιστήμη. Ακολουθήσανε φυσικά λογικά λογίων υλαζήματα και διαβάσματα άνάλογα με την έξωκοιστή ιδιοανγκασία του καθενός μας για το άπαράτατο ξεδιάνυστο και σάπιο σε πράματα που ή προσημοσύνη ένε την συζήτηση συσικά τήγγιξε υόνο στην επιφάνειά τους.

Από την άτμοσφαιρα αυτή, έξόν από τα δικά μου έργα, γεννήθηκε κι ο «Γήταυρος» του Ρήγα Γκόλφη. Το δράμα αυτό είναι ή πρώτη Ρωσική δραματική άπόπειρα για μία επιστημονική εξέγηση όχι μόνο στο παγκόσμιο κοινωνικό πρόβλημα μα και στην ξεχωριστή κοινωνική κατάσταση που βρισκότανε τότε ο τόπος μας. Βέβαια δεν είτανε τίποτις άπόλυτα καινούριο, μα για τον τόπο μας στάθηκε σά μία άποκάλυψη. Ζούσαμε τότε σ' έποχή κοινωνικού μαρα-

σμού και μικροπολιτικής, δίχως έμπορική σημαντική δράση, δίχως καθαυτό άληθινή πολιτική ζωή. Το Πανεπιστημιακό δίπλωμα είτανε το άψηλότερο κοινωνικό ιδανικό για τα παιδιά της πλουτοκρατίας, που λαχταρούσανε για ένα κοινωνικό άνέβασμα. Με τη σκέψη αυτή κι ο Φιντής, ο πλούσιος εργοστασιαρχής, που διευτύνει ένα μεγάλο σιδεροβιομηχανικό εργοστάσιο, ζητάει να κάνει το γιό του το Σταύρο έπιστήμονα, ενώ κείνος, άναγωνίζοντας τη σημασία της δουλειάς, επιμένει να γίνει σιδεράς, σαν τον πατέρα του. Αυτό γεννάει τη ρήξη ανάμεσα πατέρα και γιού, κι ο Σταύρος, εύαίσθητος νέος, ανθρωπιστής, άποφασίζει να αφήσει το σπίτι του πατέρα του του σκληρού και αυταρχικού, που δεν επιτρέπει σε κανένα άντιλογίες, και να φύγει στο έξωτερικό. Ταξιδεύει στην Ευρώπη, γίνεται εργάτης μέσα σε φάμπρικες για να κερδίσει το ψωμί του, κυλιέται στη δυστυχία, ύσποι μία μέρα λαβαίνει ένα γράμμα από το σκληρό πατέρα του, που τον προσκαλούσε να ξαναγορίσει στο πατρικό σπίτι. Ο γιός του πλούσιου εργοστασιαρχή, ποτισμένος με τα καινούρια ιδανικά, δυναμωμένος από τη δυστυχία που την έ γνώρισε πάνω του σκληρή, δέχεται την πρόσκληση του πατέρα του. Ξαναγορίσει στο πατρικό σπίτι. Ο πατέρας τώρα, μετανοήμένος, άποφασίζει να ύποταχτεί στη θέληση του παιδιού του. Του προτείνει να πάρει αυτός τη διεύθυνση του εργοστασίου, κείνος δέχεται, μα με τη συμφωνία να λιγοστέψει τις ώρες της δουλειάς των εργατών κάνοντας με κάθε τρόπο τη ζωή τους ανθρωπινή. Στο άκουσμα των καινούριων αυτών σγεδίων ο γέρο Φιντής γίνεται έξω φρενών. Τι; Να τους έλαττώσει τις ώρες της δουλειάς; Να λιγοστέψουνε τα κέρδη του; Αδύνατο να δεχτεί τέτοιες μεταβολές στις καινοσιμένες συνθήκες της δουλειάς της φάμπρικας. Η οήξη τη φορά αυτή σημειώνεται όσιση. Ο Σταύρος βλέπει πως δεν ύπόχει πια θέση κι αυτόνε στο σπίτι. Η σκηνη αυτή είναι από τις πιο δυνατές του έθνους. Ξαναφεύγει. Σε λίγο έρχεται ή έδηση πως το εργοστάσιο άνατινάχτηκε στον άέρα ύστερος από μια τρομερή έκρηξη των σάπιων καζανών, που γι' αυτήν είχε πορειδοποιηθεί ο γέρο Φιντής από το υιανικό του κ' έπρεπε να την περιμένει. Συνατόμια ή άμαστολή φάμπρικα που από κάτω βοήκανε άνοιτο θάνατο κι όχι λίγοι εργάτες. Η καταστροφή αυτή, άποτέλεσμα των σάπιων καζανών που ή άληθισία κι άσπλαχνία του Φιντή δεν την άφαινε να τα ξανακαινοποιήσει, στέκεται ένα άληθινό κοινωνικό ένλημα: το άδικονυμένο αίσ των έργατών ύπαις έκδίκηση. οι εργάτες νιώθουνε ποιός είναι ο στίος της συμφορας, κι όλοι μαζί κινούνε κατά το σπίτι του Φιντή, άλαλάοντας. Ο γέρος αυτός, που πηγαίνει να βοή την έκδίκηση, συμβόλλεται με το υιανικό θεοικό, το Γήταυρο, που μοιγχιρίζει γιούλοντας από γάλα σε γάλα, φέροντας παντού την καταστροφή, μα υαί και την ευτυχία και τη γαλήνη σε κείνους που θά το άνατήσουνε και θά το καλοπάσουνε. Τη υοίνυοισμα του Γήταυρου είναι το υοίνυοισμα του λαού που συναγείει παντού την άποριά. Το μούγκοισμα αυτό άπλώνεται σήμερα παντού, προμήνυμα υιάς καταστροφής που θά φέρει την καινούρια ζωή στους ανθρώπους. Ο Φιντής, φοβισμένος, έμμηδενισμένος, τρέμοντας για τη ζωή του και για την περιουσία του, άκούει το δονητό του λαού,